

SAİD HALİM PAŞA

Bir İslah Düşünürünün
Hayatı, Düşüncesi ve Eserleri

VAHDETTİN
IŞIK

ketebe.com

ISBN: 978-625-7854-91-7

© 2018 Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.

Ketebe Yayınları: 391

Eleştirel Bir Giriş - 5

Yayın Yönetmeni
Furkan Çalışkan

Dizi Editörü
Lütfi Sunar

Yayıma Hazırlayan
Sezai Saraç

Düzeltili
Rıdvan Tulum

Kapak
Harun Tan

Mizanpaj
Nilgün Sonmez

1. BASKI

Ocak 2021
İstanbul

Ketebe Yayınları
Sertifika No: 34989
Maltepe Mahallesi Fetih
Caddesi No: 6 Dk: 2
Topkapı 34010 İstanbul
Tel: 212 612 29 30
e-mail: ketebe@ketebe.com

Baskı ve Cilt
Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş.
Cihangir Mah. Güvercin Cad.
No: 3/1 Baha İş Merkezi A Blok
Kat: 2 34310 Haramidere -
Avcılar / İstanbul Sertifika No: 44452
Tel: 212.412 17 00

© Eserin her hakkı anlaşmalı olarak Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.'ye aittir.
İzinsiz yayınlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Said Halim Paşa

Bir Islah Düşünürünün Hayatı,
Düşüncesi ve Eserleri

VAHDETTİN IŞIK

KETEBE

Vahdettin Işık

Lisans eğitimini İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde tamamladı. Yüksek lisansını aynı üniversitede "II. Meşrutiyet'te ve Günümüzde Kültürel Yabancılaşma" teziyle yaptı. "II. Meşrutiyet Dönemi Türk Düşüncesinde Doğu-Batı Tartışmaları: *İctihad* ve *Sırat-ı Müstakim* Dergileri Örneği" başlıklı teziyle doktorasını verdi.

Halen İHÜ Medeniyetler İttifakı Enstitüsü'nde öğretim üyesi ve Enstitü Müdürü olarak çalışmaktadır.

Çağdaş Türk Düşüncesi, Eğitimin Felsefi ve Kurumsal Dönüşümü, Çağdaş İslam Düşüncesinin Meseleleri gibi konularda çok sayıda yayın yaptı.

Yüzyılın İslamcı mirasının en önemli mecralarından birini oluşturan dergileri dijital bir platformda toplamayı ve kataloglamayı da içeren 1908'den 2008'e İslamcı Dergiler Projesi'ni hazırladı. Halen bu proje çalışmasını İLEM'de devam ettirmektedir.

Yayınlanmış Kitapları:

- *Türk Düşüncesinde İstikamet Arayışı*, Mahya Yayınları, İstanbul 2020.
- *Said Halim Paşa Külliyyatı-Tıpkı Basım-Çeviriyazı*, Haz: Vahdettin IŞIK, Ketebe Yay., İstanbul 2019.
- *Asrın Maskeli Vicdanı ve Akif'in Tarihe Tanıklığı*, M. Akif Vakfı ve Pendik Belediyesi Ortak Yayını, İstanbul-2017.
- *Son Dönem Osmanlı Suriye'sinde İslahat Hareketleri*, Yayına Haz: Vahdettin Işık, Mahya Yayınları-İst.
- *İslam Kültür ve Medeniyeti*, Komisyonla Ortak Yayın, MEB Yayınları, İ.H.L. 12. Sınıflar İçin Ders Kitabı, Ankara 2015. 2., 3. Basım.
- *1960-1980 Arası İslamcı Dergiler, Toparlanma ve Çeşitlenme*, Edit: Vahdettin Işık, A. Koroğlu, Y. Enes Sezgin, Nobel Yay., 2015.
- *Kültürel Yabancılaşma*, Kumsaati Yayınları, İst. 2012.
- *Vefatının 75. Yılında Mehmed Akif*, Editör: Vahdettin Işık, MEDIT-Zeytinburnu Bld. Ortak Yayını, İstanbul-2011.
- *Şair ve Düşünür Sezai Karakoç*, Editör: S. Acar, Vahdettin Işık, Fatih Bel. Yayınları, İst. 2008.

İÇİNDEKİLER

Önsöz	9
Said Halim Paşa'yı Yeniden Düşünmek	13
Hayatı.....	31
Şahsiyeti.....	41
Düşüncesi	47
Asr-ı İnhitat	55
Fikir Buhranımız ve Aydın Yabancılaşması	65
Batı Medeniyeti ile İlişkiler	75
Çözüm: İslamlaşmak.....	83
İslam Toplumunun Siyasi Yapısı.....	93
Eserleri	101
Etkisi.....	111
Sonuç.....	123
İleri Okumalar.....	129
Kaynakça.....	135
Kronoloji.....	139
Belgeler.....	145
Dizin.....	155

Güzide-i vüzerâ sadr-ı esbâk-ı efhâm
Edüb cemâl-i Cenâb-ı Hüdâ'ya doğru nigâh
Şehîd düşdi şehîdân-ı Kerbelâ şâhid
Bihakk-ı لا إله إلا الله محمد رسول الله
Edeble gel oku tarihi zî-şehâdetini
Ola şehîd-i Saîd'e bihişt cevân-gâh.

Üsküdarlı Talat Bey'in Said Halim Paşa'nın
şehadeti için düştüğü tarih kayıdır
(İnal, 1943, s. 1912).

ÖNSÖZ

Türkiye'nin yakın tarihini şekillendiren şahsiyetler içerisinde Said Halim Paşa önemli bir yer işgal etmektedir. Gerek üstlendiği idari ve siyasi görevler gerekse de dile getirdiği düşünceler, onu önemsememiz için yeterli gerekçeleri bize sunmaktadır.

Dönemin yeni düzen arayışları sürecinde, onun yenilenmeye, geleneğe ve Batı'ya bakışındaki itidal, bugün de ihtiyaç duyduğumuz bir yaklaşımı örneklemektedir. Elbette ki her insan gibi onun da çözümlerinde sınırlılıklar görülebilir. Yine de ifade etmeliyiz ki o, Müslüman aklın ve yüreğin imkânları ile yaşadığı yerin tarihî-sosyolojik bağlamı arasında sıkı irtibat bulunduğuunun bilinciyle kendini konuşlandırmıştı. Bunu başarabildiği içindir ki Paşa, yenilgi zamanlarında dahi emperyalizm karşısında farklı bir varoluşun mümkün olabileceğine ilişkin inancını sürdürmeyi başarabilmiştir. Dahası o, bu inancının gerekçelerini büyük bir vukufiyetle eserlerinde ortaya koymuştur. Dönemin neredeyse genel kabulü hâline gelmiş Batılı kavram ve kurumlar karşısında takındığı soğukkanlı tutum bunun göstergesidir. Bu yüzden o, İslam düşünce geleneğine yabancılaşanlardan farklı bir mirası bizlere taşımayı başarabilmiştir.

Ne var ki Türkiye siyasetini ve entelektüel birikimini etkileyen kişi ve mihrakların bu birikimden yeterince faydalandığını söyleyemeyiz. Her şeyin siyasi iktidarı elde etmek dolayımından değer kazandığı bir vasatta, onun fikirleri çok kullanışlı bulunmadığı içindir ki Paşa hâlâ yeterince bilinmemektedir. Keza modern zihnin tarihsizliğinin de bu duruma zemin oluşturduğunu söyleyebiliriz. Oysa Paşa'nın ortaya koyduğu birikim, bizler için olup biteni çözümlenmede önemli fikrî ve tecrübi imkânlar barındırmaktadır. Bu imkânlardan istifade edebilmek için Said Halim Paşa'nın düşüncelerini hem kendi siyasi hayatının hem de geç dönem Sultan Abdülhamid (1895-1908) ve II. Meşrutiyet Dönemlerinin belli başlı entelektüel akımları çerçevesi bağlamında anlamaya çalışmamız gerekmektedir. Bu bağlamda, İttihat ve Terakki'nin (İT) Batıcı kanadının laik reformları hayata geçirmelerinin önünde, Paşa'nın engel teşkil ettiğini, onun sadaret makamından ayrılmasının hemen ardından yapılan kanuni düzenlemelerden anlayabiliriz. Nitekim Osmanlı modernleşmesi literatüründe, laikleşmenin ön denemeleri olarak değerlendirilen bazı kanunlar ancak Said Halim Paşa'nın sadrazamlıktan istifasından sonra karara bağlanabilmiştir.

Elbette Said Halim Paşa'nın siyasi ve fikrî tarihimizdeki yerine ilişkin tartışma uzun bir bahistir ve bu tartışmanın bağlamında yapılabilmesi için de onun eserlerinin başvuru kaynağı hâline getirilmesi gerekiyor. Oysa aradan geçen yaklaşık yüz yıla rağmen onun eserlerinin sadece birkaçının sadeleştirilmiş nüshaları elimizde bulunuyor. Kendi adıma ben de Said Halim Paşa'dan haberdar olmamı bu eserlere borçluyum. Paşa'nın başka bazı risalelerini de içeren metinlerin, Osmanlı Türkçesi ile yayınlanmış özgün nüshalarının tıpkıbasımını, çevrim yazıları ile birlikte *Said Halim Paşa Külliyyâtı* adı altında yayına hazırlamıştık. Şimdi de onun hayatını, şahsiyetini, eserlerini ve düşüncelerini değerlendiren bu kitap, daha yaygın bir okuyucu kitlesine Said Halim Paşa'yı tanıtmayı hedef-

lemektedir. Aynı şekilde bu eserin diğer bir amacı da onun risalelerini okuyacak insanlara, bu metinlerin anlaşılmasında önemli bir bağlam oluşturan dönemin şartlarını ve bu zeminde Said Halim Paşa'nın doğrudan üstlendiği rolü tanıtmaktır. Böylece okuyucunun onun düşüncelerine nüfuz edebilmesine katkı sunmayı ümit ediyoruz.

Bu kitabın Said Halim Paşa'nın henüz yayınlanmamış eserlerinin de gün yüzüne çıkarılması çabalarını teşvik etmesini diliyorum.

Çaba bizden tevfik Allah'tandır.

Vahdettin Işık